

Ανάλυση στα γεγονότα

Εφ' όλης της ύλης συζήτηση από τώρα για τα πανεπιστήμια

Τα συστατικά ενός καλού ΑΕΙ

Του ΑΡΙ Γ. ΚΑΖΑΚΟΥ*

Με κύρια ευθύνη της υπουργού Παιδείας ουσιαστικός διάλογος για τα πιο κρίσιμα ζητήματα δεν έγινε. Επέβαλε μια ατζέντα θεμάτων, που άφησε εκτός πεδίου τα κυριότερα ζητήματα και ιδίως αυτό της επαρκούς χρηματοδότησης.

Μια συζήτηση επί της ουσίας δεν μπορεί παρά να ξεκινά με το ερώτημα για το ποια είναι τα συστατικά ενός καλού πανεπιστημίου. Ας αποφύγουμε να ορίσουμε το «καλό πανεπιστήμιο», που αποτελεί ένα συνθετότερο ζήτημα ουσίας που δεν μπορεί να αναλυθεί εδώ. Ό,τι και αν καταλαβαίνει πάντως κανείς με το «καλό», δεν μπορούμε παρά να συμφωνήσουμε στα βασικά χαρακτηριστικά του: ότι χρειάζονται πρώτα από όλα καλοί και αφοσιωμένοι δάσκαλοι και φοιτητές, που θα προωθούν την κριτική πρόσληψη και αξιολόγηση της γνώσης, προγράμματα σπουδών προσαρμοσμένα στο σημερινό επίπεδο της επιστήμης και της εκπαιδευτικής τεχνολογίας, καθώς και τις ανάγκες των ανθρώπων, επαρκής υλικοτεχνική υποδομή με πλήρεις και σύγχρονες, ψηφιακές και μη, βιβλιοθήκες, δικτυωμένες με τις μεγάλες βιβλιοθήκες του κόσμου και τράπεζες πληροφοριών, επαρκώς εξοπλισμένα εργαστήρια και γενικώς χώροι εργασίας, επαρκώς εξοπλισμένες αίθουσες διδασκαλίας, μια λογική αριθμητική σχέση διδασκόντων-διδασκόμενων και διδασκομένων-πανεπιστημιακών, εγκαταστάσεων και χώρων.

Η σημασία όλων αυτών των παραγόντων για ένα καλό πανεπιστήμιο είναι αυτόδηλη. Και βέβαια δεν είναι καθόλου αμελητέο το ζήτημα της αξιοπρεπούς αμοιβής των πανεπιστημιακών δασκάλων. Ο δάσκαλος, για να είναι αφοσιωμένος και να μην αναζητεί συμπλήρωση του εισοδήματός του έξω από το πανεπιστήμιο, πρέπει να μπορεί να ζει αξιοπρεπώς με τον μισθό του. Αν ο καθηγητής του φημισμένου Πανεπιστημίου της Μόσχας «Λομονόσοφ» κάνει τα βράδια τον ταξιτζή και τον ξεναγό για να συμπληρώσει το εισόδημά του, αν ο καθηγητής του ελληνικού πανεπιστημίου, όποιος μπορεί, βρίσκεται περισσότερο χρόνο στο ιατρείο, το δικηγορικό ή το τεχνικό του γραφείο, προφανώς δεν είναι αφοσιωμένος δάσκαλος. Βέβαια, κατανοώ περισσότερο τον καθηγητή του «Λομονόσοφ» και λιγότερο τον καθηγητή του ελληνικού πανεπιστημίου, όταν η εξωπανεπιστημιακή του απασχόληση δεν αποβλέπει μόνο στη συμπλήρωση του ισχνού πανεπιστημιακού μισθού του αλλά δηλώνει πλήρη μετατόπιση του επαγγελματικού του ενδιαφέροντος. Και γι' αυτά τα θέματα, θέματα προσωπικής μας ευθύνης, πρέπει να μιλήσουμε ανοιχτά.

Η επαρκής κρατική χρηματοδότηση του δημόσιου πανεπιστημίου είναι απολύτως αναγκαίος, αν και όχι ικανός όρος ανάκαμψης. Χωρίς αφοσιωμένους δασκάλους, χωρίς βοηθητικό διδακτικό προσωπικό, χωρίς αναλογία διδασκόντων-διδασκόμενων κοντά στα διεθνώς παραδεδωμένα στάνταρ δεν μπορούμε να συζητήσουμε σοβαρά για το τι πρέπει να αλλάξει στο πανεπιστήμιο. Ο πρωτοσέλιδος τίτλος τού κάθε άλλο παρά ύποπτου για κρατικισμό «Economist» της 24.3.2004 είναι απολύτως χαρακτηριστικός για τη μεγάλη μάστιγα του πανεπιστημιακού χώρου, την υποχρηματοδότηση. «Pay or decay - The university crisis». Όσο για τις «αρετές» της ιδιωτικοποίησης η θέση της «Ένωσης Πανεπιστημίων και Κολλεγίων» της Βρετανίας, όπως διατυπώθηκε από τον γενικό της γραμματέα Πολ Μακνί, επιβεβαιώνει όσα ήδη γνωρίζουμε: «Η εμπειρία από τις χώρες που γεύτηκαν την ιδιωτικοποίηση δείχνει ότι η πραγματικότητα διαφέρει από τη ρητορεία. Στην πραγματικότητα υποβαθμίζει το επίπεδο, την ποιότητα και την αποτελεσματικότητα και βάζει σε κίνδυνο την ακαδημαϊκή ελευθερία και την αντικειμενική έρευνα» («Ελευθεροτυπία», 15.3.2007).

Κανείς μας δεν μπορεί να δεχτεί να κοντύνουν η πανεπιστημιακή εκπαίδευση, η παραγωγή και η μετάδοση της γνώσης, στα μέτρα της αγοράς. Οι πρακτικές της ΕΧΧΟΝ-MOBIL για τη χρηματοδότηση μελετών από πανεπιστημιακούς-ερευνητές που υποστηρίζουν ότι το φαινόμενο του θερμοκηπίου είναι ανύπαρκτο και η υπονόμευση των συστημάτων υγείας και της πανεπιστημιακής έρευνας με τις φανερές ή κρυφές χρηματοδοτήσεις εκ μέρους των φαρμακευτικών κολοσσών αποτελούν εύγλωττα παραδείγματα της κοινωνικής διάβρωσης που προκαλεί η αγορά μέσω του ελέγχου του πανεπιστημίου. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο δεν μπορεί να αποδεχτεί κανείς μια αξιολόγηση του πανεπιστημίου που τα κριτήριά της είναι κριτήρια αγοράς.

Με κάποιες διατάξεις του νέου νόμου για το πανεπιστήμιο μπορεί να συμφωνήσει κανείς. Όμως πολλές από τις διατάξεις του ελέγχονται ως αντισυνταγματικές, άλλες εισάγουν ακόμη πνιγνότερη γραφειοκρατία, άλλες είναι απλώς ανεφάρμοστες και άλλες θα δημιουργήσουν σοβαρότερα προβλήματα με την εφαρμογή τους από αυτά που υποτίθεται ότι έρχονται να αντιμετωπίσουν. Η εξάρτηση της χρηματοδότησης του πανεπιστημίου από τον τετραετή ακαδημαϊκό-αναπτυξιακό προγραμματισμό, η ανελαστική ρύθμιση της σύνθεσης των εκλεκτορικών σωμάτων, η επιβολή πρότυπου εσωτερικού κανονισμού, η αόριστη ποινική ρύθμιση για κατηγορίες συμπεριφορών χωρίς συγκεκριμένη περιγραφή προσβάλλουν πολλαπλώς, εκτός των άλλων, την ακαδημαϊκή ελευθερία και τη συνταγματικά κατοχυρούμενη πλήρη αυτοδιοίκηση των πανεπιστημίων.

Καθηγητές και φοιτητές οφείλουμε να αρχίσουμε αμέσως την επί της ουσίας συζήτηση για το πανεπιστήμιο, τις αρετές και τα προβλήματά του, τις αναγκαίες προσαρμογές και λύσεις, να συζητήσουμε για όλα τα θέματα χωρίς καμιά εξαίρεση, ακόμη και για τις δικές μας ευθύνες. Χωρίς τις δουλείες, διαδικαστικές και ουσιαστικές, της υπουργικής ατζέντας.

Είναι αταίριαστο το πιο ζωντανό κομμάτι της κοινωνίας, το πανεπιστήμιο, να αιφνιδιάζεται από τις νομοθετικές πρωτοβουλίες της εκάστοτε κυβέρνησης. Να συζητήσουμε, λοιπόν, για να ξανακερδίσουμε τους κοινούς μας τόπους και να επεξεργαστούμε το δικό μας σχέδιο. Το δικό μας σχέδιο για ένα νόμο που θα στηρίζεται όχι στη βία της επιβολής αλλά στη συναίνεση της κοινότητας που αφορά, δηλαδή της πανεπιστημιακής. Για να παραδεχτούμε εμπράκτως ότι βασικός θεσμός στο πανεπιστήμιο είναι το μάθημα και όχι οι εξετάσεις.

Για να έχει ίση αξία η ακαδημαϊκή ελευθερία όλων των μελών της πανεπιστημιακής κοινότητας, όπου η νοσηρή συμπεριφορά ολιγάριθμων ομάδων που επιχειρούν να ασκήσουν ή, κάποτε, ασκούν βία σε βάρος μελών της ίδιας κοινότητας δεν θα συναντά την απάθεια ή την ανοχή κανενός φοιτητή. Για να παραδεχτούμε ότι η καλλιέργεια της γνώσης και της έρευνας απαιτεί, εκτός των άλλων, αρετή και έρωτα.

Για να προβάλουμε και να προωθήσουμε στη συνέχεια στην ελληνική κοινωνία το δικό μας σχέδιο για ένα πανεπιστήμιο που θα μορφώνει όχι μόνο ικανούς επιστήμονες αλλά και ελεύθερους ανθρώπους, για ένα πανεπιστήμιο που θα καλλιεργεί την κριτική ικανότητα και θα παρέχει τη γνώση που υπηρετεί την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων. Ένα πανεπιστήμιο που στο σύνολό του θα πολεμά για ζωή με αξιοπρέπεια, για ένα κοινωνικό και επαγγελματικό μέλλον των φοιτητών του και όλων των κοινωνιών χωρίς τις σημερινές δουλείες, ελεύθερο από την υποταγή σε συμβάσεις-σκουπίδια προσωρινής και ανασφαλούς, μερικής, δανεισμένης, κακοπληρωμένης και υπό κομματική ομηρία εργασίας.

Έχουμε επίγνωση, βέβαια, μαζί με την Τζίνα Πολίτη (βραβείο εξαιρετης πανεπιστημιακής διδασκαλίας), ότι δύσκολα ή σπάνια ο κριτικός Λόγος, που εξ ορισμού καλλιεργείται στο πανεπιστήμιο, μπορεί να μεταβάλει το αντικείμενο της κριτικής του, δηλαδή την πραγματικότητα. Όμως, ο δάσκαλος έχει χρέος απέναντι στην Ιστορία να ασκεί τον κριτικό Λόγο, να μην τον αφήσει να πεθάνει ή να σιωπήσει. «Γιατί στα αρχεία του βρίσκεται κατατεθειμένη όλη η ανθρώπινη διαμαρτυρία, όλη η ανθρώπινη επιθυμία για έναν άλλο, ίσως καλύτερο κόσμο, για μια άλλη, ίσως καλύτερη παιδεία. Κι αυτό δεν χαρίζεται στην όποια αγορά, στην όποια νέα τεχνολογία» (Τζίνα Πολίτη, «Όλοι είναι ίδιοι» - Η διάβρωση της εικόνας του πανεπιστημιακού δασκάλου στην υπηρεσία της αγοράς, περ. «Ο Πολίτης», Ιανουάριος 1999, τευχ. 60, σελ. 37).

* Καθηγητής Εργατικού Δικαίου στη Νομική Σχολή του ΑΠΘ